

ЧИСТОТАТА
НА
СЪРДЦЕТО

Прѣвелъ :
М. РАДИВОЕВЪ.

Издава Софийското Свещеническо Братство »Прѣ-
подобний Ив. Рилски«.

СОФИЯ,
Печатница на П. М. Бжзайтовъ.
1910.

КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ.

Какво нѣщо е чисто сърдце? Степениѣ на чистото сърдце. Какъ светцитѣ сж запазвали сърдцето си чисто. Средства за придобиване Евангелска чистота на сърдцето. Въ какво ще се състои блаженството на чистосърдечнитѣ? Трѣбва отъ младини да запазваме чистотата на сърдцето си.

Чистотата на чловѣческото сърдце.

За единъ християнинъ е твърдѣ важно да държи сърдцето си чисто. Сърдцето е изворъ на цвлата чловѣческа дѣйностъ. Отъ сърдцето, — учи Господь, — излѣзватъ всѣкакви грѣхове (Марк. 7, 21—23), тъй сжщо и чистото сърдце спомага да се живѣе на земята свето. За това ний виждаме, че изобщо всички светци сж се отличаваели съ чисто сърдце. Това е тѣхната обща чѣрта. Ний знаемъ, че всѣки светецъ се е прославилъ и особено е извѣстенъ съ нѣщо, нему изключително свойствено: единъ светецъ се е отличилъ, напр., съ милосърдие, други — съ друго нѣщо и т. н. Но чистотата на сърдцето е свойствена на всички и на всѣкиго отъ тѣхъ. — Тя трѣбва да е свойствена и на всѣки християнинъ, като на чловѣкъ, призованъ да живѣе свето и безгрѣшно, споредъ примѣра на Безгрѣшнаго Христа.

Въ ежедневиия животъ чистосърдечието е твърдѣ важно. — Единъ чистосърдеченъ чловѣкъ нѣма нужда отъ никакви условия и договори: той и безъ никакви обвѣрзвания свето и честно ще изпълни дълга си. За това чистосърдечнитѣ чловѣци сж винжги най-добритѣ членове на всѣко гражданско общество или държава.

Какво нѣщо е чисто сърдце? — Такова сърдце е кротко, смирено, нелукаво, просто, довѣрливо, нелъжливо, незлобиво, добро, безкористно, независтливо. Человѣкъ съ таквози сърдце винѣги говори правдата и за никаквивѣншни ползи или прѣимущества никога нѣма да се съгласи да подтвѣрждава лѣжата. „При образованието безмѣрно вѣднително е да се развиватъ разсѣдѣка и ума, — казва единъ църковенъ учителъ, — а сърдцето да се оставя безъ внимание; върху сърдцето повече отъ всичко е нужно да се обрѣща винѣги нужното внимание; сърдцето е животъ, но животъ, разваленъ отъ грѣха; нужно е да очистяме този изворъ на живота, нужно е да запалимъ въ него чистия пламѣкъ на живота, тѣщо то да гори и да не угасва и да дава упѣтване на всички мисли, желаня и стрѣмежи на человѣка прѣзъ цѣлия му животъ. Обществото е разтлѣно именно отъ нѣмане на християнско възпитание. Врѣме е ний, християнитѣ, да разберемъ Господа, какво Той отъ насъ иска: *блажени сѣ, на които сърдцата сѣ чисти* (Мат. 5, 8). Вслушайте се въ Неговия сладчайши гласъ въ Евангелието. А истинския животъ на нашето сърдце е Христосъ (*живѣе въ мене Христосъ*, Гал. 2, 20). Общата наша задача е да се научимъ всички на мѣдростѣта на апостола: да вселимъ чрѣзъ вѣрата Христа въ нашето сърдце. . . . На насъ, християнитѣ, е особено потрѣбно да имаме чисто сърдце, защото съ сърдечнитѣ си очи нужно е да гледаме Бога, както е Той: съ Неговата любовъ къмъ насъ и всичкитѣ Му съвършенства; да гледаме красотата на ангелитѣ, всичката слава на св. Владичица, красотата на нейната душа и на нейното величие, като майка

Божия, красотата на божитѣ светци и на тѣхната къмъ насъ любовь; нужно е да гледаме, какъ тѣ сж сами по себе си; нужно е да гледаме истинитѣ на християнската вѣра съ всичкитѣ ѝ таинства и да чувствуваме тѣхното величие; нужно е да гледаме състоянието на душитѣ си, особено грѣховетѣ си. Сърдце пѣкъ нечисто, т. е. завзето отъ пристрастие къмъ земното, което храни въ себе си похотѣта на плѣтъта,*) похотѣта на очитѣ и на житейската гордостъ, нищо неможе да види отъ това, което ний показахме.

Не само Евангелието, но и Ветхия Завѣтъ, особено първата заповѣдь отъ Закона Божий иска да имаме чисто сърдце.

Десетата заповѣдь, която запрѣтвява нечиститѣ мисли и желаня, е допълнение на всички останали заповѣди, дадени въ Ветхия Завѣтъ. Тя ни обяснява, че Богъ иска отъ насъ не само външни добродѣтели, но и вътрешна чистота. Тя иска отъ насъ да жертвуваме нашата воля, отъ която произлѣзватъ лошитѣ постѣпки. Человѣческитѣ закони могатъ да запрѣтятъ само тѣзи прѣстѣпления, които виждаме; а человѣческитѣ мисли сж вънъ отъ тѣхната власть.

Сърдцето на падналь (сѣгрѣшилъ) человѣкъ прилича на галерия, пълна съ нечисти изображения, подобна на тази, която съ ужасъ е видѣль пророкъ Иезекииль. Но всичко е омутано за насъ съ една

*) Плѣтски желаня.

проницаема тъма. То е скрито отъ чуждото око въ тайнствената дълбочина на личността, която въ всѣкиго отъ насъ образува нѣщо като островъ, заобиколенъ отъ неплавително море. Никой не може да се приближи до него, нито да се покаче на него. Само светиятъ Законодатель може да прѣвърне това жилище и този изворъ на нечиститѣ желанія, тази мръсота прѣдъ Господнитѣ очи, въ Свое светилище. Само Господъ може да изрече законъ, който да запрѣтвява не само погрѣшкитѣ, но и пожеланията. Десетата заповѣдь ни учи, че Богъ иска покорностъ, не само външна но и сърдечна.

Соломонъ говори за лицемѣрътъ: „каквито сж мислитѣ въ душата му, такъвъ е и той“ (Притч. 23, 7). „Господъ знае чловѣческитѣ мисли“ (Пс. 93, 11). „Господъ изпитва всички сърдца и знае всички движения на мислитѣ“ (1 Пар. 28, 8). Фари-сеитѣ учили чловѣцитѣ да се задоволяватъ съ външната чистота на чашата и блюдото. Но този законъ, който иска вътрешно чистосърдечие, могълъ би да ги научи, че за Бога тѣзи външни обреди сж просто отвратителни, когато съ тѣхъ замѣстятъ правосъдието, смирението, любовта. Даже езичницитѣ сж признавали, че на Бога е угодно само послушанието на самото сърдце. Тѣхнитѣ философи сж учили: „Беззаконието и несправедливостта се намѣрватъ въ помислюванията“ (Аристотель). — Чловѣкъ, който е намислилъ да прави прѣстѣпления, е тѣй виноватъ, като когато го е свършилъ“ (Ювеналъ). — Завистливия погледъ върху чужда собственостъ прилича на грабителство (Ксенократъ).

Тази заповѣдь прѣдпазително е благодѣтелна; милостиво е прѣдзначена, за да ни спасява отъ

погрѣшки. Нейната цѣль не е да ни застрашава, а да ни възпитава подобно на просвѣтляването изъ вѣчността; тя ни открива, дѣ и какъ ний сме длѣжни да достигаме единствената цѣль на нашия животъ. Тя ни говори, като пророка, който е казалъ на Иерусалима: „омий злото отъ сърдцето си, Иерусалиме, за да се спасишъ: до кога ще се гнѣздятъ въ тебе злочестиви мисли?“ (Иер. 4, 14). А Соломонъ говори: „съ най-голѣмо пазене пази сърдцето си, защото отъ него сж изворитѣ на живота“ (Притч. 4, 23). Да, ето дѣ е затруднението: лесно е да бжде чловѣкъ външно почтенъ; лесно е да се придържа о буквата на закона, но да се покорява отъ все сърдце, отъ всичкия си умъ, отъ всичката си сила, напълно, безъ никакво ограничение въ полза на единъ любимъ грѣхъ, да се придържа о св. Божий законъ постоянно въ врѣме на своенравното си дѣтинство, въ врѣме на буйната си младина, въ врѣме на изложената на изкушения възмжжалостъ, на разочарованата възраст, — кой отъ насъ е такъвъ честенъ и съвършенъ?

Тази заповѣдъ ни показва, че не можемъ излѣкува ни една болестъ, докато не отдалечимъ причинитѣ ѝ. Може ли единъ разкалянъ изворъ да даде чиста вода? Едно развалено дърво може ли да дава добри плодове? Ахъ, брате, нужно е да хвърлимъ лѣковита соль въ шурналия изворъ, иначе рѣкитѣ, които изтичатъ отъ него, ще бждатъ пълни съ смъртоносни отрови. Нужно е да се изкопае кореня на лошото дърво, а не само да се ошипятъ пжпкитѣ му и да се изрѣжатъ вѣтвитѣ му.

Когато захвърлимъ застарѣлитѣ си грѣхове, то ний извършваме великъ подвигъ; но това не е

достатъчно. Ний трѣбва да захвърлимъ не само самия грѣхъ, но и всѣко подхлъзване къмъ него. Ако ний въ дълбочината на сърдцето си продължаваме да обичаме грѣха, то ний не сме се прѣобразували. Ний трѣбва да станемъ мъртви за грѣха. Св. ап. Павелъ подразбиралъ това, когато мжчимъ отъ тжгата на собствения си опитъ, той е казвалъ, че ний сме длъжни да обрѣзваме самото си сърдце; че ний сме длъжни да разпъваме плътта си съ нейнитѣ страсти и желанія; че ний сме длъжни да умъртвяваме дѣянията на нашето тѣло, да умъртвяваме нашитѣ земни членове, нечестивитѣ желанія, алчността — подобие на идолопоклонството, тъй като за всички тѣзи дѣла гнѣвътъ Божий ще възстане върху непокорнитѣ синове. Ето какво обрѣзание е необходимо и ето кои лоши стрѣмежи трѣбва да бждатъ изгонени изъ насъ съ духа Исусъ Христовъ. Желанието на плътта, развратността на нашитѣ тѣлесни желанія, сладострастието на очитѣ, тщеславнитѣ желанія и страсти на ума, хвалбитѣ въ живота ни, нашето поклонение на мамона*), нашето самолюбие, нашата надмѣнностъ, нашето празно тщеславие, — ето кое е необходимо да изкоренимъ. (Рим. 11, 29; Дѣяние 7, 51).

Ний сме длъжни брадвата на тази заповѣдь да ударимъ въ самитѣ корени на споменатитѣ пороци, т. е. върху нечиститѣ желанія на нашето сърдце. Св. пророкъ Мойсей тъй ни говори, както и Исусъ Христосъ, че до като ги не отсѣчемъ и не ги захвърлимъ, ний нѣма да се прѣобразуваме и не ще се спасемъ (Мат. 18, 8).

*) Богътъ на богатството.

Вий, може би, да си мислите: „какво зло може да има едно желание? Какво лошо нещо може да бъде във една празнота, във една неосъзаема мисъл?“ — Отговорът е двоенъ. Първо, тази празнота, това неосъзаемо желание, както вий говорите, за Бога има голъмо значение. Него Го виждатъ и слушатъ на небесата, и на небесата ний трѣбва да търсимъ прошка. Второ, когато вий галите нѣкоя порочна мисъл у себе си, то тя става плодовита майка на всички грѣхове; тя е ейце, отъ което ще се излупи ехидна и огнена хвѣрковата змия. Грѣховнитѣ мисли сж прѣдвѣстници на грѣховни работи. Грѣшното любопитство, скрито като невинно дѣте, възпира се на границитѣ на изкушението и отваря вратата да влѣзе грѣха; когато достигне цѣльта си, то се прѣобрѣща на грамаденъ великанъ прѣдъ тайния, страхливия, червѣнѣющия се вѣроотстъпникъ и разтваря вратата на много случаи на нравствени съгрѣшения.

Какъвъ грѣхъ има, на примѣръ, отъ едно погледване, отъ едно желание и помислене? Но тѣ съвсѣмъ не сж тѣй безъ вина. Отъ тѣзи горчиви корене лозитѣ на Содомъ и гроздето на Гоморъ смучатъ сока на храненето си. Нечестивия погледъ на Давида къмъ Вирсавия (2 цар. 11, 3), когато се е разхождалъ по дворцовия покривъ, грознитѣ помисления на Ахара (Нав. 7, 21) да утаи цѣннитѣ вещи (сребро, злато и една дреха), грѣшнитѣ желания на Ахава (3 Цар. 21) да владѣе лозето на Навутея нима не станаха причина на толкова злини? Първото възжеление поведе къмъ прѣлюбодѣяние; второто — къмъ кражба, третото — къмъ убийство.

Единственниятъ начинъ да се освободимъ отъ грѣха е да послѣдваме увѣщанието на св. апостола.

Иакова: „грѣшници, очистете ржцѣтъ си; двосмисленици, поправете сърдцата си“ (4, 8).

Ний не трѣбва да допускаме и мисълъ, че Богъ въ тази си заповѣдь ни е назначилъ неизпълнима задача. Ний не особено трудно можемъ да устоимъ срѣщу лошитѣ начала, съ всичката си сила на волята си да заглушимъ първитѣ зачатъци на тѣхнитѣ наклонности. Когато тѣ сж обърнатѣ на дѣло, тогази тѣ не се тѣй лесно побѣждаватъ.

Прѣди да извършимъ нѣкоя погрѣшка, ний трѣбва да прѣминемъ прѣзъ четири периода, въ които борбата постепенно се уголѣмява; тѣй щото изисква и повече упорство. Най-първо се явява една мъглява мисълъ за грѣха; ако не побързаме да я изгонимъ изъ ума си, то ний съ нея се замисляме и се забавляваме. Сетнѣ почваме да се разговаряме съ тази нечиста мисълъ и наченваме да изпитваме едно приятно осѣщание; макаръ законътъ да запрѣщава това, и съвѣстътъ да ни напомня за закона, но появената страсть почва да подкупува разума и го кара да се съгласи за извършването на грѣха. По-сетнѣ, чувственостътъ начева да угнетява волята, безъ свободата на която и съвѣстътъ е безсилна; а слѣдъ това грѣхътъ вече се извършва. — Ний можемъ да наречемъ щастливъ чловѣкъ тогози, който умѣе да се спре на първия грѣхъ; втория се извършва много по-лесно отъ първия; за това, ако Богъ, споредъ особената си милость, не отдалечи повода къмъ изкушението, то едно сгрѣшване лесно повлича слѣдъ себе си много сгрѣшания. Когато единъ чловѣкъ навикне къмъ нарушаване, за него вече хиляда пѣти става по-трудно строшаването на тѣзи желѣзни

окови, въ които навикътъ заковава грѣшното му тѣло и грѣшната му душа. Този, който иска да спечели най-лесното сражение, трѣбва да побѣди помисленията на сърдцето си, т. е. да ги изгони изъ себе си, прѣди да възбудятъ чувствата, срѣщу които трудно е да се устои.

Брате — християнино! Душата е щастлива само съ Бога. Душата е много божествена, че не трѣбва да я продаваме за лоши мисли и желаня, които или истлѣйватъ, като се прѣвърнатъ въ оскверненъ димъ, или пъкъ прѣминаватъ въ дѣйствие и мжчатъ грѣшника съ своята пустота и възмездие. Този, който всичко отдава на Христá, всичко ще получи; и ако нѣкой даде живота си за Христá, винжги ще намѣри живота си. Не отдавна единъ мисионеръ при умирането си отъ Африка писалъ на домашнитѣ си: „Кажете на челядъта ми и на приятелитѣ ми, че азъ съмъ щастливъ, гдѣто всичко оставихъ за Христá. Ако би било възможно отново да извърша жертвата си, азъ би я извършилъ не единъ пжтъ, но хиляди пжти. Азъ не би замѣнилъ моята участъ за най-голѣмитѣ свѣтовни блага“. Да, това иначе може ли да бжде?

Нека съ строго внимание да слѣдимъ нашето сърдце и неговото чувство и нека го упжтваме къмъ Господа.

Чистотата на сърдцето може да има нѣколко степени. Таквизи степени подвижницитѣ на благочестието изброяватъ три.

Най-низката степенъ е това свойство на душата, което е противоположно на лицемѣрната доброта, т. е. таквози свойство, споредъ което явя-

ваме на другитѣ добро разположение тогази, когато дѣйствително го имаме, или пъкъ говоримъ на другитѣ само това, което е на сърдцето ни, съ една дума—чистосърдечието.—Срѣдната степенъ на сърдечната чистота е това, когато сърдцето не допуска никакви нечисти мисли, чувствування и желания. Това състояние прилича на дѣтинската невинность, но съединена и съ старческата опитность. Отцитѣ наричатъ най-високата степенъ на чистотата блажено безстрастие, за което тѣй говори Св. Ив. Лѣствичникъ: „Подъ думата безстрастие азъ друго не разбирамъ, освѣнъ мисленото въ чловѣчката душа небе; истинно безстрастний е този, който очистя плътта си отъ всѣкакво разтлѣние, ума си възнася по-горѣ отъ всѣка тварь, чувствата си покорява на разума си, а душата си прѣдставя прѣдъ лицето на Господа“.

Какъ се постига тази света блажена чистота? Тя се постига не изведнѣжъ и не съ малки очистителни подвизи. „Безстрастието,—пише сжщия светий мжжъ,—има въ себе си тази душа, която толкози е привикнала къмъ добродѣтелитѣ, колкото развратнитѣ чловѣци сж се прирастили къмъ сластолюбието и разкошностьта“. Светцитѣ сж го достигнали съ най-голѣми и дълговрѣменни подвизи. Такъвъ е билъ Павелъ Тивейски, който е живѣлъ 90 години въ пустинята; такъвъ е билъ Антоний Велики, който почти толкова години се е подвизавалъ; такъвъ е билъ Макарий Велики и други велики отци. Разбира се, че такава висота много надминава нашитѣ слаби сили. Но длъженъ е всѣки християнинъ непрѣмѣнно да очистя сърдцето си отъ

всички лоши помисли и желания. „Да се очистимъ, — е казано, — отъ всѣкаква плътска и духовна мръсота и да вършимъ светостъта съ страхъ Божий (2 Кор. 7, 1). „Съ страхъ Божий“, говори апостолътъ, като ни показва съ това най-добро сръдство за постигането на блаженната чистота. Ходи, христенино, винжги прѣдъ Бога, забравяй, че ти се намѣрвашъ винжги прѣдъ Бога, и ти нѣма да си позволишъ нито нечисти работи, нито нечисти помисли.

Ето съ какви примѣри светцитѣ сж запазили сръдцето си чисто.

Богочеловѣкъ Иисусъ Христосъ ни прѣдставя най-важенъ и най-недостижимъ примѣръ на чисто сръдце. Св. ап. Петръ говори за Него, че Той *грѣхъ не направи, нито лъжа се намѣри въ устата Му* (1 Петр. 2, 21, ср. Исаия 53, 9). Иисусъ Христосъ е единствения примѣръ на земята на съвършена сръдечна чистота. Този примѣръ за никого напълн не е достижимъ. Даже самитѣ свети подвижници и божий угодници не сж достигнали съвършена сръдечна чистота.

Между всичкитѣ земнородни само прѣнепорочната и прѣчиста Майка Божия, повече отъ всички се е приближила до истинската и съвършената сръдечна чистота. Тя прѣимуществено е образъ и примѣръ на сръдечната чистота. Тя прѣимуществено е покровителка на дѣвицитѣ и дѣвственицитѣ, бърза помощница на чиститѣ души; къмъ Нея св. Църква отъ страна на върващитѣ съ такава молитва се обръща: „Чистая, като си била чисто божие жилище, моли се съ безплътнитѣ, за да свърша чисто житейския си пътъ“ (Кан. арханг. и анг. стих. Бог.).

Иванъ Кръстителъ, чудния пустинослужителъ и проповѣдникъ на покаянието, строгия дѣвственикъ, великия борецъ и мъченикъ за правдата, служи за примѣръ на сърдечната чистота.

Всичкитѣ свети подвижници на благочестието сж се стрѣмили за достигането на сърдечната чистота и, споредъ силитѣ си и възможността си, достигнали сж я. За прѣпод. Силуана разказватъ, че той почти никога не е допускалъ въ сърдцето си мисли, които сж можали да разгнѣвятъ Бога.

Разказватъ тѣй сжщо и за прѣпод. Исидора, че той въ продължение на четиредесетъ години, като осѣщаль грѣшни мисли, никога не имъ се е прѣдавалъ.

Прѣп. Исаакъ Сиринъ за примѣръ на сърдечна чистота показва ни прѣпод. Сисоя. Той съвършено се билъ отказаль отъ свѣтовнитѣ желаня и помислювания и като достигналь първоначалната простота, станаль като дѣте, но безъ дѣтински недостатъци. Но бидейки за свѣта дѣте, по душата си билъ съвършенъ за Бога.

Ний имаме вѣрни срѣдства, съ които можемъ да очистимъ себе си и сърдцето си отъ всѣкаква грѣховна нечистота.

1) Първото срѣдство е да обичаме Бога и ближнитѣ си; отъ това, ако този даръ е придобитъ съ молитва и упражнение въ любовта, ще се яви отъ само себе си чистотата на сърдцето. Който обича Бога — увѣренъ е, че винжги го гледа всевидещето око Божие, отъ което никаква неправда не може да се укрие; и, увѣренъ въ това, той се бои, да не би въ вжтрѣшнитѣ гнѣнки на сърдцето му да

се скрие нѣщо, което би могло да бжде противно на Божието зрѣние. Страхува се, да не би нѣкакъ да се отвърне отъ него това божествено око, което милостиво гледа само на чиститѣ сърдца. И за това самъ желае, щото сърдцето му винжги да бжде прѣдъ Него открито. *Боже на моето сърдце, — вика той —, и ненаправеното виждатъ Твоитѣ очи* (пс. 72, 26); *не ще се засели при Тебе лукавия, и ще погубишъ всички, които говорятъ лъжа* (пс. 5, 7). *И тѣй, искуси ме, Боже, и виждѣ сърдцето ми, изпитай ме, и познай мислитѣ ми, и виждѣ дали има въ мене беззаконенъ пжтъ* (пс. 138, 23, 24). Ако азъ съмъ се подхлъзналъ на беззаконенъ пжтъ, то настави ме на правъ пжтъ, на вѣченъ пжтъ (псал. 106, 7; 134 24). Отъ тѣзи именно чувствувания къмъ чистата и нелицемѣрна любовъ къмъ Бога истинския християнинъ пази сърдечната чистота. Но не по-малко на това съдѣйствува и любовта къмъ ближния. Человѣцитѣ сж съединени помежду си чрѣзъ съюза на братството и вѣрата, чрѣзъ отношенията на ползата и необходимостта. Този свещенъ съюзъ може да бжде твърдъ само съ изпълнението на взаимнитѣ единъ къмъ други обязанности. Да скривашъ отъ другиго сърдцето си, значи да нарушишъ съюза на братството; да обличашъ намѣренията и дѣйствиата си съ непроницаема завѣса, значи да навличашъ подозрѣние върху вѣрата, която изповѣдаме; да питаешъ лицемѣрие и лукавство, значи да лишавашъ другиго, а съ това и самого себе си отъ взаимна полза; да обѣщавашъ съ думи услуги, а сърдцето ти да е изпълнено съ коваѣства и злоба, значи безразсждно да лишишъ себе си отъ подкрѣпата на другитѣ, която поради природната слабостъ на чловѣческото естество, винжги ни е необходима.

Но единъ братолюбивъ чловѣкъ въ всичкитѣ си работи се управлява отъ християнско благоразумие, което не нарушава сърдечната чистота. Като знае, що тя иска, т. е. да не държи въ сърдцето си злоба и вѣднително намѣрение противъ другиго, нито съ езика си нѣщо да не произнесе, съ което може да поврѣди честъта, ползата и спокойствието на ближния си, той не само никого съ нищо не поврежда, но на всѣкиго по възможность се старае добро да направи, милва, държи се снисходително, защищава, наставлява на добро и отстранява злото, — съ една дума: *всичко, каквото прави, отъ душа го прави, като на Господа, а не на чловѣци* (Кол. 3, 23). Ей тази сърдечна чистота евангелието ублажава. Ей на тѣзи любители на искреностъта е обѣщано да видятъ лицето Божие. *Блажени сж тѣзи, на които сърдцата сж чисти.*

2) Второто срѣдство за придобиване на сърдечна чистота е благоговѣйно да призоваваме името на Господа Исуса Христа. *Съ името ми бѣсове ще изгонватъ* (Марк. 16, 17) е казалъ самъ Спасителъ. Съ името на Исуса Христа изгонватъ се изъ сърдцето мисленнитѣ бѣсове, грѣховнитѣ мисли, злитѣ възжеления. За това и св. Църква ни кара непрѣстанно да викаме къмъ Спасителя: „Исусе, очисти ни ума отъ суетни мисли; Исусе, запази сърдцето ни отъ лукави пощѣвки“ (Акат. къмъ Исуса, икосъ 11).

Много наблюдения доказватъ, че честото призоваване съ вѣра и съ благоговѣние сладчайшето име на Исуса Христа е способно не само да изгонва изъ сърдцето на християнина всички негови нечисти движения, но и го напълня съ високо бла-

женство, съ небесна радостъ и съ миръ. Разказватъ за едно осемгодишно момче, че го били карали да изговаря тази молитва: „Господи Исусе Христе, Сине Божий, помилвай ме, грѣшника“. Отъ най-напрѣдъ то отбѣгвало да се моли, но сетнѣ малко по-малко то станало тихо и мълчаливо, а най-сетнѣ тѣй привикнало да се моли, че безъ никакво принуждение на всѣка работа то все я изговаряло. Когато го попитали: „Защо тѣй е обикнало тази молитва?“ — то отговорило съ сърдечна простота: „когато си изчета молитвата, става ми по-добрѣ“. — Какъ тѣй добрѣ? — Незная, какъ да ви кажа, отговорило то, много весело ми става!“ Весело, добрѣ“, — повече нищо не можло да каже блаженото момче за тази благодатна утѣха, каквато изпитвала неговата чиста дѣтинска душа. Но и най-мѣдрия мжжъ не би могълъ повече да каже, ако бѣ на неговото мѣсто. Весело, добрѣ: да, на ли това сжщото сж казали и апостолитѣ на Таворъ: „Добрѣ е да сме тука, Господи!“ (Мат. 17, 4).

3) Третото срѣдство за очистението на сърдцето е усърдната молитва. „Сърдце съкрушено Богъ не, унижава“ (пс. 50, 19) говори единъ отъ онѣзи, които сж си очищавали сърдцето. Св. молитва съгрѣва сърдцето, възбужда благоговѣйно умиление, привлича благодатъта, която очищава и освещава сърдцето. Тѣй и св. Църква ни учи да очищаваме сърдцето си съ топла и умилена молитва, когато ни повелява да викаме къмъ Спасителя: „Христе, дай ми сълзни капки, които очищаватъ мръсотата на сърдцето ми“ (Послѣдов. къмъ св. причащаване пѣ-сень).

3) И св. отци, опитнитѣ наши наставници въ

благочестието, ни заповѣдватъ да прибѣгваме къмъ молитвата, когато нахлуватъ въ сърдцето ни нечисти желанія и грѣховни мисли. Единъ братъ попиталъ авва Мойсея: „какво трѣбва да прави чловѣкъ, когато нападне изкушение или враждебна мисълъ?“ Старецътъ му отговорилъ: „тогази чловѣкъ трѣбва съ сълзи да моли благостта Божия, и той скоро ще се успокои, ако разумно проси, защото писанието говори: „Господь ми е помощникъ и нѣма да се уплаша, какво ще ми направи чловѣкъ“ (пс. 117, 6). И прѣп. Пименъ Велики дава ни слѣдния съвѣтъ, какъ да се боримъ съ искушителнитѣ мисли, които врѣдятъ чистотата на сърдцето: „това прилича на туй, казва той, като когато единъ чловѣкъ въ едната си ржка държи огънь, а въ другата държи чаша съ вода и гаси този огънь. Огънятъ е внушението на врага, а водата — усърдната молитва прѣдъ Бога.

4) По-сетнѣ, постоянно да наблюдаваме сърдцето си и да го въздържаме отъ зли въздления отъ страсти. „Синко, — говори божествената прѣмждрость, която ни учи на законитѣ на духовния (нравствения) животъ, — *синко съ най-голъмо пазене пази сърдцето си* (Притч. Сол. 4, 23), — т. е., внимавай, старай се, за да завардвашъ и запазвашъ сърдцето си тѣй невинно, тѣй чисто, както когато е излѣзло изъ кжпалнята на светото кръщение.

Ето нѣколко съвѣти отъ опитни подвижници за запазване сърдцето си отъ всѣкаква грѣховна мръсота“. Когато гърнето отдолу се затоплюва, говори Савва Пименъ, то нито муха, нито друго насѣкомо или влѣкоходно може да се допре до него; а когато изстине, тогази кацватъ на него; сжщото

става и съ чeловѣка: докато той живѣе духовно (нравствено), врагътъ не може да го порази.“

Отъ невнимателното пазене на сърдечната чистота най-главно произлѣзва нравственото падане на чeловѣка. Единъ отъ подвижниците, авва Орсиий, ето какъ описва пагубнитѣ послѣдствия отъ таквази невнимателность. „Азъ мисля, — казва той, — че ако единъ чeловѣкъ старателно не пази сърдцето си, то каквото и да чуе, забравя го и го оставя въ небрѣжение; а врагътъ по този начинъ, като намѣрва въ него мѣсто за себе-си, сваля го. Когато приготвятъ и запалятъ единъ свѣтилникъ, то, ако не му доливатъ масло, свѣтлината му малко по-малко ще ослабва, и най-сетнѣ съвсѣмъ ще огасне. Освѣнъ това, нѣкога се случавя, че нѣкоя мишка да мине край него и търси, какъ да изяде фитилтъ; но докато гори маслото, тя не може това да стори; ако ли пѣкъ види, че свѣтилникътъ не само е угасналъ, но е и изтиналъ, тогава, за да отвлѣче фитиля, тя сваля и свѣтилника. Ако свѣтилника е прѣстиянъ, той се строшава, ако е мѣденъ, ступанина му ще го изправи. Сжщото е и съ една немарлива душа: малко по-малко отъ нея се отдалечава Духъ Светий, до като изгуби всичката си топлина, а сетнѣ врагътъ изтрѣбя разположението на духа къмъ доброто, а самото тѣло съ зло осквернява. Прочее, ако на единъ чeловѣкъ съвсѣмъ не е оскудѣла любовта му къмъ Бога и отъ слабостъ е станалъ нехаястъ, то милосърдний Богъ ще изпроводи въ душата му страха си и припомнюването за мжкитѣ и ще го накара да бди надъ себе си и съ голѣмо прѣдпазване да се варди прѣди да го посѣти“.

5) Тѣлесниятъ трудъ, като отслабя нападкитѣ върху душата на нечиститѣ помислювания (сладо-страстия, гнѣвъ и т. н.), най-много спомага да се запази чистотата на сърдцето. Веднѣжъ попитали авва Агатона: кое е по-важно — тѣлесния ли трудъ, или пазенето на сърдцето? Старецътъ отговорилъ: „Человѣкъ прилича на дърво; тѣлесния трудъ е листето, а пазенето на сърдцето — плодътъ. Но тъй като, споредъ Писанието, всѣко дърво, което не прави добъръ плодъ се посича и въ огънь се хвърля (Мат. 3, 10), то вижда се, че ний сме длъжни да се грижимъ за плода, т. е. да пазимъ ума си. Между това за насъ е нужно и лиственото облѣкло, т. е. тѣлесния трудъ.

6) Постътъ е едно отъ най-добритѣ срѣдства за достигането на сърдечна чистота. „Постътъ укротява нашитѣ страсти и обуздава лошитѣ навици, а отъ бдѣнието, — казва св. Ив. „Лѣствичникъ, — сърдцето омеква, чистотата на мислитѣ се спазва, неприличнитѣ мисли се пропжждатъ.

7) Уединението е тъй сжщо едно отъ срѣдствата за достигането на тази добродѣтель. На сърдечната чистота много помага уединеното пустиножителство. Като отстранява всички съблазни и всѣки поводъ за развлѣчение, то дава пълна възможность да обърне человѣкъ пълно внимание на себе си, да наблюдава всичкитѣ вътрѣшни движения на душата, да открива слабитѣ си страни, ясно да види грѣховетѣ си и опасността отъ страна на духовнитѣ си врагове.

8) Надеждата за велика награда отъ виждането Бога трѣбва да бжде за единъ истински християнинъ едно отъ най-силнитѣ срѣдства за спазването на

своето сърдце въ нравствена чистота. Тъй като чистотата на сърдцето е вече само по себе си блаженство на земята, то обѣщава ѝ се вѣчно блаженство—отъ лицезрѣнието на Бога: *чистосърдечнитъ ще видятъ Бога*. Чистото сърдце е като чисто духовно око; то се тука вече много прозира въ тайнитѣ божии. Нему се изпроваждатъ духовни видѣния, пророчества и други висши дарове на св. Духъ. Но всичко това е начало: извършването тамъ ще бжде, дѣто чиститѣ сърдца ще гледатъ Бога *лице съ лице*. Колко е велико това блаженство? Това блаженство изпитватъ св. ангели, които *винаги гледатъ лицето на небесния Отецъ* (Мат. 11, 10); това блаженство изпитватъ тѣзи, които най-близко се наслаждаватъ отъ източника на вѣчната любовъ и благодать; това блаженство е таково, че и св. Ив. Богословъ не може да го опрѣдѣли и говори: *не се е още явило, какво ще бждемъ; но знаемъ, че кога се яви, ще сме подобни нему, защото ще го видимъ, както е*. Това ще награди всички трудове и подвизи на единъ вѣрващъ, както за това учи сжщия богословъ: и всѣки, който има тази надежда на него, очиства себе си, както е той чистъ (1, Иоан. 3, 2—3). Св. Григорий Нисийски, като отговаря на въпроса: що значи ще види Бога (въ изречението на Господа: *блажени сж чистосърдечнитъ, защото тѣ ще видятъ Бога*) говори: „ще види“ означава ще има; напри- мѣръ: *ще видишь на Иерусалима доброто* (пс. 127, 6) означава: ще имашъ на Иерусалимъ доброто. И въ това изречение: *да се вземе нечистивия, за да не види славата Божия* (пс. 26, 10); думата *да не види* означава да не взема участие въ нея. За това, който гледа Бога, той ще има всички блага, за какви-

то говори писанието: безкраенъ животъ, вѣчно нетлѣние, безсмъртно блаженство, безкрайно царство, непрѣкъсната веселба, истинска свѣтлина, духовна и сладостна храна, непристъпна слава, непрѣстана радостъ и всѣкакви добрини. Заради това е важно и изобилно туй, че отъ обѣщанието на това блаженство зависи надеждата.

9) Живѣнето споредъ заповѣдитѣ Божии постепенно очистя сърдцето на християнина и му приготвя вѣчноблаженъ животъ на небето съ Бога. Св. Григорий Ниский тѣй учи за срѣдствата, съ които се достига чистотата на сърдцето: „какъ можемъ да станемъ чистосърдечни“, способитѣ къмъ това ти можешъ да познаешъ отъ всѣко почти евангелско учение, защото, като минавашъ къмъ слѣднитѣ заповѣди, ще намѣришъ ясното учение за очистването на сърдцето. Ти си наученъ отъ вѣтхо-завѣтния законъ: не убивай, а сега се научи да отдалечавашъ отъ душата си и гнѣвътъ противъ твоитѣ еднородци (Мат. 5, 21—22); защото Господь съвсѣмъ не запрѣтвява гнѣва, понеже нѣкога такъвъ стрѣмежъ на душата може да се употреби и за добро; но да се гнѣвишъ на брата си безъ всѣка добра цѣль, той това пламтене е угасилъ съ заповѣдта, като е казалъ: *„всѣки, който се гнѣви противъ брата си безъ причина (22),* защото прибаването на думитѣ: *безъ причина,* показва, че и едно изявено раздражение често лѣти бива благо-врѣменно, когато тази страсть кипва въ врѣме на казането на единъ грѣхъ. Такъвъ е билъ гнѣва на Финеса, както свидѣтелствува св. Писание, когато той съ поражението на беззаконновавшитѣ умилостивилъ негодуването на Бога, което се е било подиг-

нало противъ цѣлия народъ. Сетнѣ Господь прѣминава къмъ лѣкуването на грѣховетѣ на сластолюбието, и съ заповѣдта си изтрѣгва отъ сърдцето неумѣстната похоть на прѣлюбодѣйствието. И тъй, ти ще намѣришъ, че по-насетнѣ Господь всичко поправя по редъ съ постановяването на закони противъ всѣкакви пороци: на неправеднитѣ ржцѣ запрѣщава самч да се разпореждатъ, като не имъ позволява да си отмъщаватъ; изгонва страстьта на любостежанието, като заповѣдва да дадешъ и ризата си, когато ти взематъ дрехата; лѣкува страхътъ, като повелява да прѣнебрѣгваме и самата смъртъ. И въобще, ти ще намѣришъ, че въ всѣка заповѣдъ, подобно на лемежа на плуга, една дума изъ дълбочината на сърдцето изкубва лошитѣ корени и съ това очистя го отъ израстването на трѣне. И тъй по този и по другъ начинъ прави се благодарение на естеството; и по една — че се заповѣдва доброто, а по другия — че ни се прѣдлага учиние за настоящия прѣдметъ. Ако радѣнието за доброто е трудно, то сравни го съ противоположния животъ; и ще намѣришъ, колко по-труденъ е порока, ако вземешъ подъ внимание не настоящето, но това, което ще бѣди послѣ; защото, който е слушалъ за геенната, той вече лесно и безъ усилие ще се ототдалечи отъ удоволствията; а напротивъ този сжщий страхъ, който е завладѣнъ отъ мислене, доволно му е да изгони изъ себе си страститѣ си. . . И тъй, като узнаемъ отъ какво се образуватъ у насъ пороцитѣ и добродѣтелния животъ, нека възприемемъ на себе си Божия образъ, да изчистимъ сърдцето си, за да станемъ блажени, щомъ като отъ чистия нашъ животъ се въобразява въ насъ Божия образъ въ

Христа, Господа нашего, комуто да бжде слава и властъ въ вѣки вѣковъ!“

И други св. отци и църковни учители развиватъ мисълта, че духовнитѣ очи, които виждатъ и познаватъ Бога, изникватъ и се развиватъ отъ благочестивъ животъ. Св. отци често показватъ, както на сжществуванетоъ способностъ въ нашия духъ непосредствено да усъщаме дѣйствието и присжтственето въ насъ на Божеството и чрѣзъ това по-добрѣ да си изясняваме понятието за Него, тъй и върху зависимостта на тази способностъ отъ добродѣтелния и благочестивъ животъ.

На запитването: можемъ ли нѣкога да видимъ Бога? — Св. Иустинъ отговаря: „Платонъ говори, че таквози е окото на ума, и то ни е дадено, за да можемъ чрѣзъ него, когаго е по-чисто, да съзерцаваме това истинско Сжщество (т. е. Бога), което е едничко, прѣкрасно и благо, което ненадѣйно се появява въ благороднитѣ души, по причина тѣхното сродство съ Него и съ желанието да го видимъ. Малцина отъ человѣцитѣ го виждатъ, но само тѣзи, които живѣятъ праведно и сж станали чисти чрѣзъ справедливостъ и всѣка добродѣтель“.

Теофилъ Антиохийски още по-ясно разкрива тази Иустинова мисълъ. Като се обрѣщаль къмъ езичника Автолика съ цѣль да го обърне къмъ истиннаго Бога, Теофилъ говори: „ако ти кажешъ: покажи ми твоя Богъ, азъ ще отговоря: покажи ми ти твоя человѣкъ, и азъ ще ти покажа моя Богъ: покажи ми какво виждатъ твоитѣ счи . . ., защото както тѣлеснитѣ очи на окатитѣ человѣци виждатъ прѣдметитѣ, тъй сжщо сж и душевнитѣ очи, за да видятъ Бога, и Богъ става видимъ за тѣзи, които

сж способни да го видятъ, на които душевнитѣ очи сж отворени. Всѣки има очи, но на едни очитѣ сж покрити съ мракъ и не виждатъ слънчевата свѣтлина... Тѣй и ти приятелю, очитѣ на твоята душа сж помрачени отъ грѣха и съ твоитѣ зли работи. На чловѣка душата трѣбва да свѣтлѣе като огледало: когато огледалото е зацапано, то чловѣкъ въ него не може да види лицето си; тѣй и всѣки чловѣкъ, когато има грѣхове не може да съзерцава Бога“. Теофилъ говори, че чловѣческата душа непрѣмѣнно има душевни очи, за да вижда и познава Бога; но при това иска се, щото очитѣ да бждатъ здрави и да не сж покрити съ тъма и съ грѣховна нечистота, иначе тѣ не ше виждатъ Бога, като тѣзи, на които очитѣ сж болни, или слѣпи, че не виждатъ слънчевата свѣтлина, макаръ тя и да не е за тѣхъ закрыта. Ясно се вижда, че Теофилъ допуска у чловѣческата душа да сжществува особенна способностъ, съ помощта на която той може непосредствено да усѣща въ себе си присѣтствието и дѣйствието на Божеството върху душата. Какво нѣщо е тази способностъ, той не я опрѣдѣля; но разумѣва се, че тя не е мислителна или разсждъчна сила на душата, а по-скоро тя е вжтрѣшно чувство, обърнато къмъ областта на свѣрхестественото и божественото, както вѣншнитѣ чувства сж обърнати къмъ областта на прѣдметитѣ на чувствения свѣтъ. То не чрѣзъ изводи и умозаклучения прониква въ областта на божеството, а непосредствено се съприкасява съ нея, като взема отъ нея живи впечатления; и изнесеното отъ тука познание за Бога не е познание, основа на логически изводи, но е осезателно, живо, непосредствено религиозно убѣжде-

ние, прилично на това, което получаваме относително външнитѣ прѣдмети, възъ основа на едно свидѣтелство отъ външнитѣ чувства.

Св. Атанасий Велики изказва мнѣнието на Теофила само съ други изражения. Като показва на сжществуващия въ всѣки чловѣкъ образъ Божий и като забѣлѣзва, че само тогази въ него може да се види Богъ, когато той стане чистъ и свѣтълъ, Св. Атанасий тѣй завършва разсжждението си: „като душата сложи отъ себе си цѣлата излѣна върху нея нечистота на грѣха и запази въ себе си само чистия образъ, (което трѣбва да бжде), тогази тя, съ неговото свѣтване, като въ огледало ще съзерцава образа на Отца — Словото, а въ Словото ще разумѣва и Отца“.

Св. Григорий Ниский въ изясненията си за обѣщанията на Спасителя: *блажени сж чистосърдечнитѣ, защото тѣ ще видятъ Бога* (Мат. 5, 8), като прѣдвардва „недоумѣнието“, това не надминава ли нашата възможность — да гледаме Бога, а тѣй сжщо не е ли по-горѣ отъ силитѣ ни да имаме исканата въ този случай сърдечна чистота отговаря: не, защото Богъ не повелѣва да стане птица този, когото не е окрилилъ, и да живѣе подъ водата този, на когото е далъ животъ за сушата... Не падай въ безнадежность, като мислишъ, че е невъзможно да видишъ желаемото, защото въ тебе само е вмѣстимата за тебе мѣрка за постигането на Бога, който тѣй те е създалъ, като е осжществилъ отъ начало въ твоео сжщество, таквози благо; тѣй като Той въ твоя съставъ е отпечаталъ подобията на блага-та на собственото свое естество, както върху воскъкъ се напечатватъ изображения за рѣзба... За

това, който вижда себе си, той въ себе си вижда възделъваемото. . . Защото както тѣзи, които виждатъ слънцето въ огледалото, безъ да обръщатъ погледа си къмъ самото небе, но виждатъ го въ самото свѣтлѣне на огледалото тѣй добръ, както и тѣзи, които на самото слънце гледатъ; тѣй и вий, говори Господь, ако и да нѣмате сили да видите свѣтлината, но ако се повърнете въ тази благодать, която ви е въ началото прѣдадена, то въ себе си ще намѣрите това, което търсите“.

10) Живото съзнание за вездѣприсѣтствието Божие е едно отъ най-силнитѣ срѣдства за отдалечаването отъ сърдцето си на всичко нечисто. Окото на Всевишния не гледа само тѣлото, то прониква въ дълбокитѣ гънки на душата; Той изпитва съвѣстѣта ни, знае всѣко наше помислюване, Той е еднакъвъ съдия, както на душевнитѣ ни прѣгрѣшения, тѣй и на тѣлеснитѣ беззакония.

И тѣй, старай се въ самото начало да заглушишъ лошитѣ помисли, които се появяватъ у тебе; незабавно ги изгони отъ сърдцето си. Ако искашъ свободно и безнаказано да грѣшишъ, то скрий се въ такова мѣсто дѣто нѣма Бога; но тѣй като Той е на всѣко мѣсто и като види и всичко знае, че и най-дълбокитѣ бездни не сж скрити отъ очитѣ му, то ти на кждѣ ще се скриешъ? Да, помни, че Господь всичко знае, че Той прониква въ всички тѣла, че всички стихии сж подчинени на Неговото всемогъщество, че нѣма мѣсто, дѣто да не е, че окото му вижда въ дълбочината на нашето сърдце и знае нашитѣ мисли прѣди да се появятъ.

11) Нужно е, като съзнаемъ нашата духовна нищета, да търсимъ благодатѣта на св. Духа, за-

щото само тя може да прѣсъздаде нашето сърдце, като го очисти отъ всѣкаква нечистота на плътта и на духа. Най-порочното и осквернено отъ грѣхове сърдце, — говори единъ духовенъ писателъ, — малко по малко, съ помощта на всесилната божия благодать и съ усилията на чловѣчката воля, може да достигне най-висока чистота, за това е нужно само отъ най-напрѣдъ чловѣкъ внимателно да се вгледва въ сърдцето си, да види цѣлата негова нечистота и цѣлня грѣховенъ калъ, който го омрачава, да начене да го омива съ искрени сълзи, а слѣдъ като съзнае собственото си безсилие, да му възвърне първоначалната му чистота, да пожелае неговото очистене съ всесилната и всеосвещаващата божия благодать. Ни единъ чловѣкъ не се е явилъ на свѣта съ непорочно и не опятнено сърдце. „Кой, пита праведний Иовъ (14, 4), се е родилъ чистъ отъ нечистия? Ни единъ.“ — „Всички ний сме станали като нечистия, говори пророкъ Исая (64, 6), — и всичката наша праведность е като оцапана дреха; и всички сме овѣхнали като листъ, и нашитѣ беззакония ни носятъ като вѣтъръ“. Небесата сж нечисти въ очитѣ му, — говори Иовъ (15, 15—16), и още повече е нечистъ и разтлѣнъ чловѣкътъ, който пие беззакония като вода. Всѣки чловѣкъ може да каже за себе си думитѣ на псалмопѣвеца: „азъ съмъ въ беззакония заченатъ и въ грѣхъ ми е родила майка ми“ (50, 7). Живота на чловѣка се наченва въ грѣхове; въ грѣхове той се продължава; заиграло сърдцето на чловѣка; но отъ какво? — отъ мжтния потокъ на нравствената тиня и калове; извжтрѣ, изъ чловѣчското сърдце, излѣзватъ злитѣ помисли, прѣлюбодѣянията, любо-

дѣяния, убийствата, кражбитѣ, лихоимството, злобата, коварството, непотрѣбността, завистливото око, богохулството, гордостта, безумството. Всичко това зло, — споредъ Спасителя, излѣзва отвѣтрѣ и осквернява челоуѣка (Марк. 7, 21—23). Слѣдъ това става ясно, че само пълното съзнание на челоуѣка на своята грѣховност и твърдата му рѣшимостъ, съединена съ викъ къмъ Бога, отъ една страна, и благодатта Божия, кръстнитѣ заслуги на Спасителя отъ друга, могатъ да възсздадатъ сърдцето на челоуѣка, тъй щото то може да стане „източникъ на живота“ (Притч. 4, 23), а не източникъ на грѣха и на беззаконията (Марк. 7, 21—23).

Какъ може да се очисти едно пълно съ грѣхове и нечисто челоуѣческо сърдце, прѣкрасно ни го изобразява боговдѣхновения пророкъ Исаия, като описва едно отъ своитѣ видѣния: „азъ видѣхъ, — говори той, (6, 1—7) — Господа да седи на високъ прѣстолъ и прѣвъзнесенъ и политѣ на дрехитѣ му напълниха цѣлия храмъ. Около Него стоеха серафими: всѣки единъ имаше по шесть крилѣ, съ двѣтѣ всѣки си закриваше лицето, съ двѣтѣ — носѣтѣ си, а съ двѣтѣ хвъркаха. И викаха единъ къмъ други и говорѣха: святъ, святъ, святъ Господь Саваотъ! цѣлата земя е пълна съ неговата слава! И се разклатиха върховетѣ на вратата отъ гласа на тѣзи, които викаха, и домътъ се изпълни съ димъ. И казахъ азъ: горко ми! погинахъ! защото азъ съмъ челоуѣкъ съ нечисти уста и живѣя между народъ тъй сжщо съ нечисти уста, и очитѣ ми видѣха Царя Господа Саваота. Тогава долетѣ при мене единъ отъ серафимитѣ и въ ржцѣтѣ си държеше единъ разпаленъ въгленъ, който той взе съ клещитѣ отъ жертвеника, и се допрѣ до моитѣ устни и

каза: ето, допрѣ се до твоитѣ устни и беззаконието ти е отдалечено отъ тебе и грѣхътъ ти е очистенъ“. И тъй Господь очисти пророка си отъ грѣховетѣ и отъ беззаконията му, но само тогази, когато пророка се видѣ оскверненъ и позна, че тази оскверненостъ, безъ свръхестествена помощъ, завлича го въ погибель.

Разпаления вѣгленъ за християнина е благодатъта на св. Духа въ св. таинства на кръщението, миропомазането, причащаванието съ тѣлото и кръвьта Христова и въ другитѣ св. велики и дивни таинства на православната Църква. Като се очистишъ, напр. въ таинството на покаянието отъ грѣховетѣ си и се удостоишъ да приемешъ тѣлото и кръвьта Христови, които изгарятъ, като божественъ огънь, всичкитѣ тръне на грѣха, ти ставашъ святъ и стѣпвашъ въ най-блажено общение съ Христа, Източника на всѣка светостъ и чистота.

12) Скърбитѣ, изпращани отъ божествения промисълъ на челоуѣка, „за да се разкопае по-дълбоко земята на сърдцето му за унищожаването на слѣдитѣ на грѣховната наслада, за изтрѣгването дълбоко проникналитѣ тънки корени на грѣха, сж тъй сжщо твърдѣ дѣйствително срѣдство за очистието на християнското сърдце.

Нужни сж, казваме, голѣми скърби: защото тѣ лѣкуватъ болестъта на грѣха, изгарятъ трънето на страститѣ. *Съ много скърби трѣбва да влѣземъ въ царството божие* (Дѣян. 17, 22), говори св. апостолъ Павелъ, и всички святни сж прѣтърпѣли голѣми скърби за да спечелятъ сърдечна чистота, и ни единъ не е билъ увѣнчанъ безъ скърби: едни сж прѣтърпѣли много различни мъки отъ гонители;

други сами сж се изтезавали съ постъ, бдѣние, съ тѣлесни трудове, съ лѣжане на голата земя; постоянно сж бивали на молитва и съ нейното благоухание отблѣсвали сж отъ себе си нахлуването на всѣка грѣшна нечистота.

13) Искренни, дълбоки покаянни сълзи особено ни сж нужни, защото тѣ очищаватъ мръсотитѣ на сърдцето ни. „Христе, сълзни капки ми дай, които да очистятъ мръсотата на моето сърдце“, — Божиитѣ светии молятъ Господа (Послѣд. къмъ св. Причащение, пѣс. 3, ст. 1). „Отъ очитѣ ми непрѣстанно течащи сълзи, неоскждни порои ми дай, които цѣль да ме омиятъ отъ петитѣ до главата, — молиме се ний въ канона на ангела пазитель, — щото чрѣзъ покаянието да облѣка дреха, избѣлина повече отъ снѣга и въ Божия чертогъ да влѣза“ (Ион. От. Хр. пѣс. 8, ст. 4). „Светий ангеле, умоли Господа, за да източа благодать отъ сълзочнитѣ си капки и да очистя чрѣзъ тѣхъ сърдцето си и да видя Бога“ (Кан. Анг. п. 5, ст. 3). И всички, които сж плакали за грѣховетѣ си, отъ опитъ знаятъ, че сълзитѣ най-много спомагатъ за очистението, спокойствието и блаженството на сърдцето. Защото съ тѣхъ наедно, тѣй да кажемъ, изтича грѣха изъ нашитѣ души; слѣдъ тѣхъ настава тишина и спокойствие на съвѣстѣта и нѣкакво духовно благоухание и радостъ. Человѣкъ съ умственитѣ си очи вижда въ себе си Бога, който очистя всичкитѣ му беззакония и неизказано го милува. Тогазъ именно отъ опитъ познава человѣкъ, колко сж блажени, спокойни и доволни чистосърдечнитѣ; защото не ги гризе съвѣстѣта имъ, не ги мжчатъ грѣховетѣ имъ, които поради безкрайното Божие милосърдие имъ

се, опрощаватъ, и тѣ чувствуватъ вътрѣшно, че се покоятъ въ Бога, Източникътъ на блаженствата, и Богъ се покои въ тѣхъ. *Блажени сж, които иматъ чисти сърдца.*

14) Нужно е усърдно да се грижимъ, щото нашето сърдце винаги да бжде завзето отъ желанія, достойни за него, като на христианинъ, прѣд-назначенъ за вѣчно-блажения животъ. Нищо земно не трѣбва да бжде прѣдметъ на неговитѣ желанія и стрѣмежи. Богатството, славата, честъта, здравето, и още по-малко грубитѣ чувствени удоволствия, — съ една дума нищо не може да задоволи челоуѣка и да го направи честитъ. Въ всичко това челоуѣкъ ще намѣри суета и разбиване на духа си. Само св. заповѣди Иисусъ-Христови, св. евангелски добродѣтели, само грижата за вѣчното спасение на душата, само Богъ, източника на истината, доброто и правдата, само духовния свѣтъ и добринитѣ на царството на славата, приготвени за всички истинолюбещи Бога могатъ да задоволятъ сърдцето на христианина. Ето къмъ какво то трѣбва да се стрѣми, ето какво трѣбва да го задоволява. Но и да оставя челоуѣкъ сърдцето си безъ никакво съдържание е крайно опасно.

Въ какво ще се състои блаженството на чисто-сърдечнитѣ?

Никой не може да отрече, че Иисусъ Христосъ съ обѣщанието — ще да видимъ Бога, е показалъ на това най-велико блаженство, което изобщо всички чистосърдечни негови послѣдователи ще получатъ отъ Бога както въ този животъ, тъй и въ бждащия вѣкъ. Споредъ нагледното прѣдставление на

старозавѣтнитѣ израилтяни, както и на много други народи, правото и възможността постоянно да гледашъ царя, да виждашъ, очитѣ му — значи да бждешъ най-приближено лице до царя, да се ползувашъ отъ неговото довѣрие и разположение, да бждешъ високо поставенъ, знатенъ, уважаванъ, да се ползувашъ отъ щастие и благополучие. Тѣй, въ книгата Естирь (1, 14) ний четемъ : „приближенитѣ до него (до царя Артаксеркса) тогази сж били Каршена, Шетаръ, Адмата, Тарсисъ, Мересъ, Марсена, Мемуханъ, — седемъ князе персийски и мидийски, които сж можали да виждатъ лицето на царя и сж били първи въ царството.“

Че чистосърдечнитѣ ще видятъ Бога съ просвѣтенитѣ си очи на сърдцето си (Ефес. 1, 18), това може да се твърди само за блаженството, на което ще се удостояватъ чистосърдечнитѣ още тука на земята. „Богъ е просвѣтилъ очитѣ на вашето сърдце, — говори ап. Павелъ (Ефес. 1, 18, 19), — за да познаете, въ какво се състои надеждата на неговото призвание и какво е богатството на славното негово наслѣдие за светиитѣ и колко е безмѣрно величието на неговото могъщество въ насъ“.

Но съ това съзерцание Бога, чрѣзъ просвѣтенитѣ сърдечни очи не трѣба да ограничаваме блаженството, което е обѣщано на Иисусъ-Христовитѣ послѣдователи, които сж достигнали чистотата на сърдцето си. Несъмнѣно е, че тѣ ще видятъ Бога повече отколкото съ очитѣ на сърдцето си или духовно. Словото Божие свидѣтелствува, че пророкъ Исаия, като е билъ живъ, на земята съ очитѣ си е видѣлъ Господа Саваота въ цѣлото величие на неговата

слава (Ис. 6, 5). Прѣди Исаия, Авраамъ не само е видѣлъ Бога, но го е приелъ у дома си въ видъ на трима странници. Мойсей и Илия, ако и да не сж видѣли лицето Божие, но сж съзерцавали блѣсъка на Божията слава отъ непосредственото Божие присѣствие; пророкъ Иеремия, като Исаия, е видѣлъ Господа въ величието на Неговата слава, сетнѣ много други пророци сж видѣли Господа. Ап. Павелъ е видѣлъ Господа нашего Исуса Христа слѣдъ възнесението му на небето; а споредъ свидѣтелството на ап. Иоана, който тѣй сжщо въ пророчески духъ е видѣлъ Бога и агнеца, всичкитѣ истинни християни ще го видятъ, какъ е Той (1 Иоан. 3, 2).

Въ какзо ще се състои това виждане на Бога, какъ е Той, поради своята грѣховность и ограничеността на своитѣ познавателни способности, ний сега точно сме безсилни да разумѣемъ. По това, макаръ и доволно неопрѣдѣлено, но напълно вѣрно обяснение на това блаженство, което ще бжде придоставено на чистосърдечнитѣ, дава ни св. Златоустъ: „таквози видѣние разумѣва (Христосъ), каквото само на человѣцитѣ е възможно“.

Възможното видѣние на Бога отъ человѣцитѣ се изражава :

1) Въ сегашния животъ въ възможното съвършено познавание Бога е съзерцаването на неговитѣ височайши съвършенства. У человѣкъ, на когото всичкото сърдце е чисто, частно и разума му, това око на сърдцето (Еф. 1, 18), или мисленното око, както то се нарича въ църковнитѣ молитви, се отличава съ чистота, съ здравостъ. А такъвъ разумъ (чистъ, здравъ), споредъ учението на Ив.

Богослова, е прѣдзначенъ прѣди всичко да познава Бога : *далъ ни (Богъ) разумъ, да познаемъ истиннаго Бога* (1 Иоан. 5, 20), макаръ таквози познаване въ сегашния животъ и да' не е пълно, а само виждане прѣзъ мъгляво стъкло (1 Кор. 13, 12). Ако има чловѣци, които да не виждатъ Бога, които да не вѣрватъ въ него, това зависи отъ туй, че ума имъ е боленъ, мисленното имъ око е нечисто, напрашено, или даже съвсѣмъ слѣпо, за това псалмопѣвеца нарича безуменъ оногова, който говори съ сърдцето си: *нѣма Богъ* (Пс. 13, 1). Разумна таквизи чловѣци, споредъ сравнението на Теофила Антиохийски, е огледало зацапано. Както въ такова огледало не се отражава чловѣчкото лице, тѣй и въ такъвъ разумъ не се отражава, не се съзерцава Господъ Богъ, напротивъ здравия разумъ е, споредъ канона на св. Андрея Критски, умъ, който гледа Бога.“ (Троп. 4 въ втор. 1 нед. на вел. постъ).

2) Това видѣние се изражава въ опитното осѣщание на най-близкото общение съ Господа. Всѣко чисто сърдце е домъ Божий, въ който обитава Господъ споредъ непрѣложното си обѣщание: *който Ме обича, ще бжде възлюбенъ отъ Отца Ми, и Азъ ще го възлюбя и ще Му се явя Самъ; който Ме обича, словото Ми ще запази, и Отець мой ще го възлюби, и при него ще дойдемъ и жилище ще направимъ у него* (Иоан. 10, 21—23). Осѣщанието на такова явление, — идването на Господа чрѣзъ таинствата на църквата, особено чрѣзъ таинството на св. причащение, за което св. Амвросий Медиолански въ една молитва говори: „ума ми да усѣти блажената сладость на Твоето идване“, — усѣщането на ду-

ховната сладостъ отъ общението съ сладчайшаго Иисуса, отъ когото тъй се възхищавади св. отци, се отнася тъй сжщо къмъ духовното виждане на Бога.

3) Но съвършеното виждане на Бога ще бжде дѣлъ на чистосърдечнитѣ въ бждащия животъ, когато тѣ тъй сжщо ще се причастятъ съ великата и свещенѣйша Пасха Христова, въ немръквания день на неговото царство. За това виждане, което е въ зависимостта на чистото сърдце, св. Иванъ тъй говори: *„Възлюбленни, сега сме чада Божии, и още не се е явило, какво ще бждемъ; но знаеме, че, когато се яви, ще сме подобни на него, защото ще го видимъ както е. И всѣки, който има тази надѣжда на него, очистя се, както е Той чистъ. (Иоан. 3, 2—3). Като види Сина Божия, както е, както го е видѣлъ напр., св. архидяконъ Стефанъ (Дѣян. 7, 56), чистосърдечнитѣ чрѣзъ сжщото това ще видятъ и Бога Отца, защото самъ Синътъ е казалъ: „Който Ме види, вижда Тогова, Който Ме е проводилъ (Иоан. 12, 45). Който е видѣлъ Мене, видѣлъ е Отца, защото Азъ съмъ въ Отца и Отецъ е въ Мене (14, 9—10).*

За това пѣкъ, колко трѣбва да бжде велико блаженството отъ това лицезрѣние Божие, свети-тель Филаретъ Московски тъй разсжждава: *„Какво ще види този, който се удостои да види Бога? Благодсть и самото благо, всесъвършенното и единственото, прѣмждростъта и самия прѣдметъ на мждростъта, височайшата и всеобемлющата истина, неограниченото могжщество. и силата на всички сили, славата и красотата, която никоя дума не може изобрази, никакво въображение не може си я прѣдстави. И какъвъ е плода на това съзерцание? Не*

само възторгъ отъ очудване, възхищение отъ любовъ, изпълнението на всички надежди, безопасностъ, неприкосновена за никакво зло, които ще произникнатъ въ благодатното присъствие Божие, но дѣйствително причастие отъ цѣлата пълнота на съзерцаемия; защото споредъ увѣрението на апостола: *всички, които гледатъ славата Господня съ открито лице, ще се прѣобразятъ въ сжщия образъ, отъ слава въ слава* (2 Кор. 3, 18).

Наистина, блажени сж тѣзи, които сж достигнали това, *което око не е видѣло и ухото не е чуло, и въ сърдцето на чловѣка не е влѣзвало!* (1 Кор. 2, 9).

Въ заключение ще кажемъ нѣколко думи за това, че е нужно отъ млади да се пази чистотата на сърдцето и непорочността, съгласно наставленията на апост. Павла: *отъ младежкитѣ похоти отбѣгвай* (2. Тим. 20, 26).

Младостъта е щастливото врѣме на живота, но е и опасното врѣме за увлѣченията, погрѣшкитѣ и заблужденията. Не се отнасяйте къмъ себе-си равнодушно: бждете внимателни къмъ най-скрититѣ движения на вашата душа, бждете крайно прѣдпазливи, прѣдайте се изцѣло на ръководителството на зрѣлата опитностъ, не работете самонадѣяно, споредъ своитѣ незрѣли и за това и погрѣшни понятия. Добритѣ съвѣти, внушенията и исканията не считайте за стѣснение, не смѣсвайте нравствената свобода, която се състои въ изпълнението на божественя законъ, съ своеволието, което безжалостно губи младостъта. При своеволието, поради незрѣлостъта и неопитността, младостъта се увлича

отъ лъжливи понятия, лесно се подчинява на чело-
вѣци съ развратенъ умъ и сърдце, лесно се увли-
ча отъ порочни желаня и отъ чувства, които
убиватъ духовнитѣ и тѣлесни сили.

Случава се да слушаеме: ще мине младостъта,
ще минатъ и увлѣченията, грѣшкитѣ и заблужде-
нията на младостъта. Наистина, увлѣченията, грѣш-
китѣ и заблужденията на младостъта ще минатъ,
но винаги могатъ ли да се поправятъ? Умътъ и
сърдцето, развалени на младини, ще търсятъ удо-
влетворения въ новитѣ порочни стрѣмежи. Злото,
което е заразило душата на младини, ще сполучи
дълбоко да се закорени, и изкубването му съ ко-
ренетѣ е твърдѣ трудно; за това нужни сж най-
благоприятни условия, за това е нужна силна воля.

Ще кажатъ, може би, нѣкои си: ний сме съ-
здадени да живѣемъ, ний искаме да се наслажда-
ваме отъ удоволствията, за напредъ имаме врѣме,
ще му дойде врѣмето, когато ще стоимъ хладни,
равнодушни къмъ него; тогази ний ще се погри-
жемъ да изпълнимъ нашитѣ завѣтни християнски
обязаности: Богъ винаги приема нашето разкаяние.
Жалко съждение! За удоволствия, които задоволя-
ватъ чиститѣ и свети стрѣмежи на нашата душа,
не е запрѣтено; а порокъ, който се изражава въ
най-безобразни желаня и дѣйствия, които оцап-
ватъ съ калъ нашето въображение съ нечисти
прѣдставления, нимá може да се нарече удовол-
ствие? — Надежди за Божие милосърдие, при пълна
отъ наша страна безгрижнсть и робско слугуване
на грѣха, е надежда прѣстѣпна. Богъ е милосърдъ
той никога не отблъсва кающия се грѣшникъ; но
ще имаме ли врѣме, прѣдначено отъ насъ за

свое поправяне, време благоприятно? Не ще ли срѣщнемъ въ зрѣлата си възраст твърдѣ силни трудности за изпълнението на прѣдположената цѣль? Най-сетнѣ, кой-знае, колко време ще живѣе? За далечината на смъртния часъ не могатъ стана поржители нито младостъта, нито якостъта на силитѣ, нито всевъзможнитѣ удобства и прѣдпазливости. Каква страшна участь очаква тѣзи, които напрасната смъртъ постигва въ пътя на порока, които нито съ една въздишка, нито съ една разкаяна сълза не сж успѣли да изпрѣварятъ прѣселяването си въ вѣчността?!

Не, пазете сърдцето си чисто още отъ младитѣ си години; вардете чиста тази дреха на нетлѣнието, въ която ний сме облѣчени въ време на св. кръщение, нито за минута не стойте безгрижни къмъ душата си, за да не изпитате сетнѣ горчивото съжаление, да не се лишите отъ истинското щастие на земята и на небето.
